

STATSRÅDETS
SVENSKA
SPRÅKNÄMND

Språkråd

Rapport från nämndens språkvårdsprojekt	3
Nämnden rekommenderar	4
Standarddrukbriker för propositioner	5
Kan språket vara ett led i bättre förvaltning?	7
Förslaget till Sveriges språklag	10
Språkråds läsarenkät	13
På nya platser	15

Statsrådets svenska språknämnd finns på adressen

www.vnk.fi/spraknamnden

På webbplatsen finns information om nämnden och om dess verksamhet och sammansättning. Där hittar du också alla nummer av Språkråd från och med Språkråd 1/2001 i pdf-format.

LÄSARENKÄT

Vi hoppas att du vill vara med om att utveckla informationsbladet Språkråd så att det bättre svarar mot aktuella behov. Du hittar vår läsarenkät på nämndens webbplats (www.vnk.fi/spraknamnden), men du kan också gå direkt till enkäten på adressen <http://uri.fi/spr23/>.

Du kan också fylla i enkäten i pappersversion på sida 13 och sända den på adress *Statsrådets svenska språknämnd, Marika Paajanen, PB 23, 00023 STATSRÅDET*. Du kan svara anonymt.

Bland dem som svarat och uppgett namn och adress lottar vi ut två exemplar av den nya upplagan av Svenska skrivregler. Alla svar behandlas konfidentiellt, eventuell kontaktinformation i nätversionen kopplas inte ihop med svaren. Vi önskar få ditt svar *senast den 1 december 2008*.

Tack för din medverkan!

Redaktör: Marika Paajanen

Ombrytning: Anja Järvinen

Kopiering: Statsrådets kansli, upplaga 1 340 ex

Kontaktinformation:

Statsrådets svenska språknämnd

Statsrådets translatorsbyrå

PB 23, 00023 STATSRÅDET

spraknamnden@vnk.fi

Tfn sekreteraren (09) 1602 2113, fax (09) 1602 4010

RAPPORT FRÅN NÄMNDENS SPRÅKVÅRDSPROJEKT

Statsrådets svenska språknämnd ordnade hösten 2007 ett språkvårdsprojekt med språkkonsulten Barbro Ehrenberg-Sundin från Sverige som expert (se Språkråd 2/2007 och 3/2007). Eftersom nämnden vill ge projektets resultat så stor spridning som möjligt har ett urval av Barbros språkvårdstips publicerats i Språkråd. Det här är den tredje och sista samlingen tips – de två första ingick i Språkråd 1/2008 och 2/2008.

”ÖVERSÄTTNINGSKA”

Barbro Ehrenberg-Sundin konstaterar att hon har sett många exempel på formuleringar där den finska texten eller fraser ur frasminnen lyser igenom. Om översättaren fick tid att låta texten vila och sedan läsa igenom den med ”begriplighetsglasögonen” på, skulle sådana här brister säkert kunna avhjälpas, framhåller Barbro.

Här följer exempel på några formuleringar som bär tydliga spår av ”översättningska” och, efter varje formulering, Barbros kommentar:

- 1 I denna proposition föreslås att lagen om ... ändras så att *utgångspunkt då* skogskatteandelen av kommunernas samfundsskatt räknas ut *är det eurobelopp* som används vid beräkning av utdelningen för skatteåret 2007 *och som* ändras årligen så att det motsvarar förändringarna i rotprisinkomsterna.

Hellre t.ex. så här: I denna proposition föreslås att lagen om ... ändras så att skogskatteandelen av kommunernas samfundsskatt räknas ut *med utgångspunkt i det eurobelopp* som används vid beräkning av utdelningen för skatteåret 2007 *och därefter med en årlig justering* som motsvarar förändringarna i rotprisinkomsterna.

- 2 ... *genom att bolagisering* av kommunalt ägda hyreshus utan att överlåtelseskatt behöver betalas för överlåtelsen möjliggjorts.

Hellre t.ex. så här: ... *genom att det gjorts möjligt för dem* (dvs. kommunerna) *att bolagisera* kommunalt ägda hyreshus utan att behöva betala överlåtelseskatt för överlåtelsen.

- 3 Därför baseras utvecklandet av regleringen inom direktivets gränser på varje medlemsstats nationella prövning.

Hellre t.ex. så här: Därför kan varje medlemsstat själv bestämma hur man vill reglera inom direktivets gränser.

- 4 *I utredningen skulle utredas särskilt* förutsättningarna att ordna utbildningen inom undervisningsförvaltningen och samtidigt *göra möjligheterna att avlägga examen mångsidigare så att de motsvarar möjligheterna att avlägga andra yrkesinriktade grundexamina inom undervisningsförvaltningen.*

Hellre t.ex. så här: *Arbetsgruppen* (som nyss nämnts, Barbros anm.) *skulle särskilt utreda om det fanns förutsättningar* att ordna utbildningen inom undervisningsförvaltningen och samtidigt *undersöka om det vore möjligt att även andra yrkesinriktade grundexamina kunde avläggas inom undervisningsförvaltningen.*

I samband med varningen för ”översättningska” nämner Barbro ett antal mindre lyckade formuleringar:

- 1 Grundlagsutskottet har utvecklats till en central auktoritet inom vår nationella ordning för övervakning av att lagarna ligger i linje med grundlagen.

Hellre: Grundlagsutskottet har utvecklats till (kommit) att bli den centrala instansen för övervakning av att våra lagar är grundlagsenliga.

- 2 En följd av att utskottets uppgiftsfält har vidgats är att de ärenden som utskottet ska yttra sig om är mer mångsidiga och dessutom är de fler till antalet.

Hellre: Utskottets uppgifter har med tiden ökat genom att ärendena blivit fler och allt mångsidigare.

- 3 Grundlagsutskottet *framför* att justitieministeriet vidtar åtgärder *i syfte att effektivisera iakttagandet av grundlagen och Finlands internationella människorättsåtaganden i statsrådets lagberedningsarbete.*

Hellre: Grundlagsutskottet *föreslår* att justitieministeriet vidtar åtgärder *för att effektivisera arbetet med att beakta grundlagen och Finlands internationella människorättsåtaganden i statsrådets lagberedningsarbete.*

SE TILL ATT SAMBANDEN OCH SYFTNINGARNA ÄR TYDLIGA!

I det urval språkvårdstips som ingick i *Språkråd 2/2008* behandlades Barbro Ehrenberg-Sundins avsnitt "Skapa samband i texten". I ett annat avsnitt som gällde samma tema betonar Barbro att skribenterna ska se till att sambanden och syftningarna i texten är tydliga. Hon ger oss följande komprimerade råd:

Å ena sidan – å andra sidan, för det första – för det andra

Båda uttrycken bör finnas med i texten. Välj annars andra uttryck, t.ex. *däremot, dessutom, förmodligen* eller annat lämpligt sambandsord.

I det här fallet, I ovan nämnda fall, I nämnda fall...

Kontrollera att det är solklart vad "fallet/fallen" syftar på.

Var inte rädd för att lägga till sambandsord när det behövs

Tänk på att ord som *därför, alltså, nämligen, följaktligen, trots att, även om...* är viktiga för att uttrycka sambanden i texten!

Sunna Vennström

Statsrådets translatörsbyrå

Nämnden rekommenderar

Utredningsman eller utredare?

I valet mellan orden *utredningsman* och *utredare* rekommenderar språknämnden att man använder det mer könsneutrala *utredare* när man avser en person som gör förarbetet inför eventuell lagstiftning e.d. I lagtext gäller detta under förutsättning att tidigare lagstiftning inte binder ordvalet. Observera också att finskans *selvitysmies* förutom *utredare* också kan betyda t.ex. likvidator.

Samtidigt vill språknämnden passa på att ge ett lästips som tangerar denna fråga, nämligen Karin Milles "Jämställt språk – En handbok i att skriva och tala jämställt" (Småskrift utarbetad av Språkrådet 2008; Norstedts Akademiska Förlag).

STANDARDRUBRIKER FÖR PROPOSITIONER

Språknämnden påminner om att de svenska standardrubriker som ska användas i propositioner finns publicerade i de finskspråkiga anvisningarna Hallituksen esitysten laatisohjeet (HELO, justitieministeriets publikation 2004:4). HELO finns som pdf-fil på www.om.fi/1146647005541.

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Sisällys

YLEISPERUSTELUT

- 1 Johdanto
- 2 Nykytila
 - 2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö
 - 2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö
 - 2.3 Nykytilan arviointi
- 3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset
 - 3.1 Tavoitteet
 - 3.2 Toteuttamisvaihtoehdot
 - 3.3 Keskeiset ehdotukset
- 4 Esityksen vaikutukset
 - 4.1 Taloudelliset vaikutukset
 - 4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan
 - 4.3 Ympäristövaikutukset
 - 4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset
- 5 Asian valmistelu
 - 5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto
 - 5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen
- 6 Riippuvuus muista esityksistä

YKSITYSKOHTAISET PERUSTELUT

- 1 Lakiehdotusten perustelut
 - 1.1 Laki 1
 - luvut
 - pykälät
 - 1.2 Laki 2
- 2 Tarkemmat säännökset ja määräykset
- 3 Voimaantulo
- 4 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

LAKIEHDOTUKSET

LIITTEET

- Rinnakkaistekstit
- Asetusluonnokset
- Muut liitteet

Standardrubriker för korta propositioner

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

PERUSTELUT

- 1 Nykytila
- 2 Ehdotetut muutokset
- 3 Esityksen vaikutukset
- 4 Asian valmistelu
- 5 Voimaantulo

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

Innehåll

ALLMÄN MOTIVERING

- 1 Inledning
- 2 Nuläge
 - 2.1 Lagstiftning och praxis
 - 2.2 Den internationella utvecklingen samt lagstiftningen i utlandet och i EU
 - 2.3 Bedömning av nuläget
- 3 Målsättning och de viktigaste förslagen
 - 3.1 Målsättning
 - 3.2 Alternativ
 - 3.3 De viktigaste förslagen
- 4 Propositionens konsekvenser
 - 4.1 Ekonomiska konsekvenser
 - 4.2 Konsekvenser för myndigheterna
 - 4.3 Konsekvenser för miljön
 - 4.4 Samhälleliga konsekvenser
- 5 Beredningen av propositionen
 - 5.1 Beredningsskeden och beredningsmaterial
 - 5.2 Remissyttranden och hur de har beaktats
- 6 Samband med andra propositioner

DETALJMOTIVERING

- 1 Lagförslag
 - 1.1 Lag 1
 - kapitel
 - paragrafer
 - 1.2 Lag 2
 - 2 Närmare bestämmelser och föreskrifter
 - 3 Ikraftträdande
 - 4 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning
- ### LAGFÖRSLAG
- ### BILAGOR
- Parallelltexter
 - Förordningsutkast
 - Andra bilagor

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

MOTIVERING

- 1 Nuläge
- 2 Föreslagna ändringar
- 3 Propositionens konsekvenser
- 4 Beredningen av propositionen
- 5 Ikraftträdande

Standardrubriker för fördragspropositioner

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Sisällys

YLEISPERUSTELUT

- 1 Johdanto
- 2 Nykytila
- 3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset
- 3.1 Tavoitteet
- 3.2 Keskeiset ehdotukset
- 4 Esityksen vaikutukset
- 5 Asian valmistelu
- 6 Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

- 1 Sopimuksen sisältö ja sen suhde Suomen lainsäädäntöön
 - 2 Lakiehdotuksen perustelut
 - 3 Voimaantulo
 - 4 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus ja käsittelyjärjestys
 - 4.1 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus
 - 4.2 Käsittelyjärjestys
- LAKIEHDOTUS
SOPIMUSTEKSTI

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

Innehåll

ALLMÄN MOTIVERING

- 1 Inledning
- 2 Nuläge
- 3 Målsättning och de viktigaste förslagen
- 3.1 Målsättning
- 3.2 De viktigaste förslagen
- 4 Propositionens konsekvenser
- 5 Beredningen av propositionen
- 6 Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll

DETALJMOTIVERING

- 1 Fördragets innehåll och förhållande till lagstiftningen i Finland
 - 2 Lagförslag
 - 3 Ikraftträdande
 - 4 Behovet av riksdagens samtycke samt behandlingsordning
 - 4.1 Behovet av riksdagens samtycke
 - 4.2 Behandlingsordning
- LAGFÖRSLAG
FÖRDRAGSTEXT

Andra rubriker som kan förekomma i propositionernas konsekvensbedömningar

Justitieministeriets nya anvisningar om konsekvensbedömning av lagförslag finns nu också på svenska (justitieministeriets publikation 2008:3). Anvisningarna finns som pdf-fil på www.om.fi/sv/Etusivu/Parempisaantely/Saadosalvaimisteluohjeet (svenska) och www.om.fi/Etusivu/Parempisaantely/Saadosalvaimisteluohjeet (finska).

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Vaikutukset kotitalouksien asemaan

Yritysvaikutukset

Vaikutukset kansantalouteen ja julkiseen talouteen

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Vaikutukset viranomaisten keskinäisiin suhteisiin

Vaikutukset tehtäviin ja menettelytapoihin

Vaikutukset organisaatioon ja henkilöstöön

4.3 Ympäristövaikutukset

4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Vaikutukset kansalaisten asemaan yhteiskunnassa ja kansalaisyhteiskunnan toimintaan

Sosiaaliset ja terveysvaikutukset

Vaikutukset yhdenvertaisuuteen, lapsiin ja sukupuolten tasa-arvoon

Vaikutukset työllisyyteen ja työelämään

Vaikutukset rikosentorjuntaan ja turvallisuuteen

Aluekehitysvaikutukset

Tietoyhteiskuntavaikutukset

4.1 Ekonomiska konsekvenser

Konsekvenser för hushållen

Konsekvenser för företagen

Konsekvenser för samhällsekonomin och den offentliga ekonomin

4.2 Konsekvenser för myndigheterna/ Konsekvenser för myndigheternas verksamhet

Konsekvenser för de inbördes förhållandena mellan myndigheterna

Konsekvenser för uppgifter och arbetsmetoder

Konsekvenser för organisation och personal

4.3 Konsekvenser för miljön/Miljökonsekvenser

4.4 Samhälleliga konsekvenser

Konsekvenser för medborgarnas ställning i samhället och för det civila samhällets (hellre än "medborgarsamhällets") verksamhet

Sociala konsekvenser och konsekvenser för hälsan

Konsekvenser för jämlikhet, barn och jämställdhet mellan könen

Konsekvenser för sysselsättningen och arbetslivet

Konsekvenser för brottsförebyggande och trygghet

Konsekvenser för regional utveckling

Konsekvenser för informationssamhället

Ann-Marie Malmsten

Justitieministeriet

KAN SPRÅKET VARA ETT LED I BÄTTRE FÖRVALTNING?

Vilken betydelse har språket och översättningarna för en bättre lagstiftning och bättre förvaltning var frågan som lyftes fram vid ett seminarium som ordnades för ministerietjänstemän och översättare. Seminariet belyste frågan allsidigt ur det europeiska mångspråkiga perspektivet och ur det finländska tvåspråkiga perspektivet. Uppdragsgivaren förde fram sin syn på vad som kan vara det absolut viktigaste kriteriet för ett väl genomfört uppdrag. Översättaren beskrev vilka villkor som kan garantera en god översättning. Bättre lagstiftning innebär bättre förvaltning, anser man i Sverige, där man redan i tjugio år har satsat på kvalitetssäkring av språket i författningarna. I Finland arbetar författningsöversättarna och laggranskningen med att kvalitetssäkra språket i sina översättningar genom att så långt det är möjligt följa den svenska modellen. På finskt håll har man tagit initiativ till att stödja arbetet vid översättningsenheterna i EU genom ett nätverk av tjänstemän och språkexperter som kan hjälpa med att välja lämpliga termer för begrepp och företeelser.

Deltagare i seminariet "Kielet ja kääntäminen osana parempaa sääntelyä ja parempaa hallintoa" i slutet av september. Arrangörer var statsrådets translatorsbyrå och språktjänsten vid statsrådets kansli.

Produktivitet och kvalitet viktiga kriterier i EU

Hur klarspråk inverkar på översättningsarbetets produktivitet och samhällets funktioner klagades av generaldirektör Juhani Lönnroth från europeiska generaldirektoratet för översättning. – Språket är av central betydelse och översättningsarbetet står i centrum för allt lagstiftningsarbete inom EU, konstaterade han. I generaldirektoratets verksamhetsmiljö ingår de som bidrar till lagarnas tillkomst, dvs. forskare, lagberedare och parlamentet, och de som är föremål för lagarna, alltså samhället i sin helhet med medborgare, företag, medier och domstolar.

För att säkra produktiviteten inom den mångspråkiga översättningsverksamheten, som på årsnivå uppgår till närmare två miljoner sidor översatt

text, har man i EU organiserat om verksamheten så utbudet ska möta efterfrågan. Det innebär att bara författningarna och de viktigaste handlingarna ska finnas översatta till alla de 23 officiella språken inom EU. För att klara av detta har man numera slagit fast hur texterna prioriteras och hur långa dokumenten får vara.

Hur begripligt är förvaltningspråket, hur inverkar det på sin omgivning? Mätmetoderna för god textkvalitet är ännu inte fullt utvecklade, konstaterade Juhani Lönnroth och efterlyste undersökningar som kan ge svar på hur texters begriplighet påverkar samhällets funktioner. – Kvaliteten bedöms inte enbart utifrån språkdräkten, utan till kvaliteten räknas även textens innehåll, textens förhållande till omvärlden och den bild texten skapar av textproducentens och mottagarens förhål-

lande, framhöll han. För översättaren finns det således många saker att ta ställning till innan en översättning sitter rätt.

Oklarheter i ursprungstexten förskjuter ansvaret för tolkningen vidare till användaren – med risk för missförstånd. Frågan om begriplighet kan exemplifieras av att det vid internationella förhandlingar ofta händer att analys och tolkning av avtalstexten och termerna upptar en stor del av tiden.

Översättningen av den europeiska lagstiftningen är av central betydelse för medlemsstaterna och de europeiska medborgarnas rättsskydd, och översättningsverksamheten har därför satts under lupp. Vid generaldirektoratet utvärderas översättningsverksamhetens produktivitet enligt kvalitativa och kvantitativa mått genom olika utredningar och utvecklingsprojekt. Man utvärderar dessutom kvaliteten på generaldirektoratets verksamhet och kommissionens översättningstjänster som helhet. Produktiviteten och kvaliteten jämförs med kostnaderna. I höst har generaldirektoratet också infört en enkät som mäter kundnöjdheten.

Långa texter med pressad tidsplan och upphandlingsproblem

– En god översättning bygger alltid på en god ursprungstext, hävdade chefen vid statsrådets translatorsbyrå Katarina Petrell, som tog upp ursprungstextens kvalitet som ett led i en bättre lagstiftning. Hon framhöll också vikten av att ge rimlig tid för författningsöversättningarna, som är en del av lagberedningen. Översättningsverksamheten kan effektiviseras genom att man här går in för att utveckla och koncentrera ursprungstexterna så som i EU.

– Upphandling av översättningstjänster gäller inte bara de europeiska översättningsenheterna, utan även de finska ministerierna upphandlar översättningstjänster, sade Katarina Petrell. Vid upphandlingen är det ofta de stora översättningsbyråerna som får avtalen, medan enskilda översättare som är specialiserade på en bransch inte har samma möjlighet att konkurrera. Kvalitetssäkringen är en besvärlig fråga i ett sådant sammanhang eftersom uppdragen inte alltid går till den skickligaste leverantören.

Generaldirektör Juhani Lönnroth från Generaldirektoratet för översättning

Kvalitetssäkring vid lagberedningen

– Begriplighet ska ses som en naturlig del av lagspråket, sade språkexperten Anne-Marie Hasselrot från justitiedepartementet i Sverige. Hon berättade om hur språkarbete utförs parallellt med lagberedningen i syfte att åstadkomma den mest medborgarvänliga texten. I författningarna finns det stöd för detta språkarbete bl.a. i förvaltningslagen, där det sägs att myndigheten ska sträva efter att uttrycka sig lättbegripligt. Idealet är att innehållet framträder utan att språket märks. Språkexperterna arbetar parallellt med den juridiska granskningen och diskuterar ändringsförslag med skribenten. Juridiska termfrågor bereds också i samråd med språkexperterna.

Det är inte enbart genom granskning som klarspråk i förvaltningen främjas. Språkexperterna sammanställer också handböcker, ordnar utbildning, deltar i utredningar, ger råd och upprätthåller webbsidor om klarspråk. De är även inkopplade i ett samarbete med översättningsenheterna i EU.

Termhjälp för tjänstemän och översättare

I Finland är det språktjänsten vid statsrådets translatorsbyrå som hjälper till att hitta de rätta termerna

na som gäller statsförvaltningen. Språktjänstens terminologiverksamhet är flerspråkig och anlitas främst av tjänstemän och översättare, men är också tillgänglig för allmänheten. – Tanken är att vi klart och entydigt ska kunna berätta om de frågor som gäller statsförvaltningen på såväl nationalspråken som främmande språk, sade Kaisa Kuhmonen, ledande terminolog från språktjänsten. Hon framhöll att syftet är att förenhetliga och befästa den terminologi som används i statsrådet.

Språktjänsten och statsrådets translatorsbyrå planerar som bäst en termbank för författningsöversättning. Termbanken ska på sikt vara tillgänglig för alla ministeriers översättare. Språktjänsten har också planer på att bygga upp ett nätverk för de finska EU-översättarna och för språkexperter och övriga sakkunniga.

Ett av de vanligaste kriterierna

Uppdragsgivarnas företrädare lyfte fram kriteriet "snabbt, snabbt, snabbt" som ett allt överskuggande krav när ett översättningsuppdrag ska utföras väl för informationsbranschen. Översättarnas representant bekräftade att brådska ofta är förknippat med översättningsuppdrag. Alla välutförda uppdrag genomgår dock alltid en omsorgsfull process i översättarens händer. I processen ingår inte bara själva översättningsarbetet utan även sökning av termer och sådan bakgrundsinformation som kan bidra till förståelsen av innehållet och lösa översättningstekniska knoppar.

Anne-Marie Hasselrot, språkexpert vid justitiedepartementet i Sverige

Seminarier avrundades med ett sammandrag där det konstaterades att av de kriterier som används som mått på texters och översättningsbegripplighet är det språkdräktens kvalitet som är viktigast såväl före som efter översättningen. Har vi kvaliteten som rättesnöre kan vi genom samarbete åstadkomma bättre lagstiftning och bättre förvaltning.

 Gunilla Garoff
Statsrådets translatorsbyrå

FOCIS HAR FLYTTAT

Forskningscentralen för de inhemska språken har flyttat till Kajaniemi. Den nya adressen är Berggatan 24, 00100 Helsingfors. Också telefonnumren är nya och numret till växeln är 020 781 3200. De övriga telefonnumren liksom utförligare kontaktuppgifter finns på Focis webbplats www.focis.fi (>Om Focis>Kontaktinformation>Focis personal). E-postadresserna följer samma mönster som tidigare, dvs. fornamn.efternamn@focis.fi.

FÖRSLAGET TILL SVERIGES SPRÅKLAG I JÄMFÖRELSE MED DEN FINSKA SPRÅKLAGEN

Artikelskribenten, regeringsrådet Paulina Tallroth, leder ansvarsområdet för språkärenden vid justitieministeriets förvaltningsenhet och hon var en av dem som beredde språklagen i Finland. Hon ansvarar för uppföljningen av verkställigheten och tillämpningen av språklagen och lagstiftning som har samband med den. Hon är också ordförande i statsrådets svenska språknämnd. I sin artikel lyfter hon fram skillnader mellan förslaget till Sveriges språklag och språklagen i Finland. Se också information om det svenska förslaget i Språkråd 2/2008.

“Värna språken” heter förslaget till Sveriges språklag (Statens offentliga utredningar 2008:26). Redan rubriceringen antyder att den tilltänkta lagen har ett annorlunda grepp än t.ex. språklagen i Finland (423/2003). Det svenska förslaget handlar inte endast om språkens status och användning utan också om deras kvalitet.

Det är spännande att jämföra Finlands och Sveriges lagstiftningslösningar kring språk. Länderna har olika historia i fråga om sina språk, de har valt olika vägar och kommit till olika lösningar t.ex. beträffande minoritetsspråk, men den gemensamma nämnaren är att svenskan och finskan är viktiga i båda länderna: svenskan i Finland är ett av våra två nationalspråk medan finskan i Sverige är det största invandrar språket.

Regeringsrådet Paulina Tallroth leder ansvarsområdet för språkärenden vid justitieministeriet

Officiell status och språkdop

Sverige ska alltså få sin första språklag och för första gången ska svenskans status som samhällets gemensamma språk bekräftas. Hittills har svenskan haft en officiell status endast i Finland, från och med den första språkförordningen från 1902. Svenskan har sedan Finland fick sin första finska regeringsform 1919 varit ett i grundlagen tryggt nationalspråk som är jämlikt med finskan. I Finland härstammar den första språklagen från 1922 och den nuvarande trädde i kraft 2004.

I Sverige har svenskans ställning hittills varit så självklar att det inte ansetts vara viktigt att stifta lagar om detta. När man nu avser att göra det uppstår frågan om vad man ska kalla detta språk, som ska vara allas gemensamma språk, men som inte heller ska utesluta andra språk. I många länder heter det gemensamma språket (eller språken) *officiellt språk* (t.ex. Kanada), *ämbets-språk* (t.ex. Tyskland) eller *statens språk* (t.ex. Frankrike). Nackdelen med dessa benämningar kan anses vara att de låter torra och dessutom begränsande: utgångspunkten är statens eller myndigheternas, inte medborgarnas. Irland har valt att i sin grundlag definiera iriskan som *nationalspråk* och engelskan bara som officiellt språk. Det här valet berättar om att nationens känsla bygger på det iriska, inte på det engelska, men att engelska nog är det allmänt använda språket i officiella sammanhang.

Också i Finland har vi *nationalspråk*, finska och svenska (17 § i grundlagen). Begreppet har ingen juridisk definition, men man kan anse att det beskriver förhållandet att Finlands folk består av två folkgrupper som använder finska och svenska, och att dessa språk är sådana som kan användas hos myndigheterna (RP 92/2002 rd, s. 68).

Nationalspråk kan upplevas som poetiskt och som något symboliskt vackert för ett folk, men det är naturligtvis möjligt att misstolka det som något exkluderande, t.ex. i fråga om nyfinländare med andra språk. I det svenska förslaget till språklag har man valt begreppet *huvudspråk* för svenskan. Detta anger förhållandet mellan svenskan och andra språk i Sverige, men precis som de andra begreppen kan det misstolkas och läsas som om svenskan vore mera värd än de andra språken. Det är inte lätt att döpa ett språk!

Minoritetsspråk

År 2000 infördes i Sverige den s.k. minoritetsspråkspolitiken om landets nationella minoritetsspråk, som är finska, samiska, meänkieli, jiddisch och romani chib. Dessa språk är alltså officiella minoritetsspråk och det finns lagstiftning om i vilka myndigheter de ska kunna användas. Ur finländskt perspektiv är det särskilt intressant att finskan är ett minoritetsspråk i vårt grannland och att de i Sverige bosatta finnarna och deras ättlingar alltså åtminstone i vissa områden av landet ska kunna använda finska. Språkvetenskapligt spännande är att meänkieli, den s.k. tornedalsfinskan, också definieras som ett språk, även om man i Finland ser meänkieli som en lokal variant av finskan.

Finland har valt en annan lagstiftningsväg: det finns inga språk som uttryckligen är minoritetsspråk. I grundlagen nämns visserligen samerna som urfolk, liksom romerna och de som använder teckenspråk, och om alla dessa språk finns det lagstiftning. Med viss rätt kan man kanske kalla dessa tre våra faktiska minoritetsspråk, även om de inte har en sådan officiell status. Men också andra grupper har enligt grundlagen rätt att upprätthålla och utveckla sitt språk och sin kultur, och den här bestämmelsen gäller alltså alla språk. Bestämmelsen har stor principiell betydelse: syftet är att inkludera och peka på att inte endast några utan alla språk är viktiga.

Beträffande samiskan och romani är det värt att notera skillnaderna mellan Finland och Sverige: i båda länderna finns det tre samiska språkvarianter, varav nordsamiskan är det största och det enda språket som talas i båda länderna. I Sverige talas därutöver lulesamiska och sydsamiska och i

Finland enaresamiska och skoltsamiska. Inte heller romanin är densamma i våra länder. I Sverige finns det två varianter av romani chib, medan den romani som talas i Finland är ett tredje språk. Den språkliga variationen mellan länderna är alltså större än vad man vid första anblicken skulle tro.

Tillämpningsområdet

I Sverige ska språklagen gälla fyra olika kategorier av språk: svenskan, de fem nationella minoritetsspråken, det svenska teckenspråket och dessutom andra språk. I jämförelse har språklagen i Finland ett smalt tillämpningsområde, eftersom den gäller endast finska och svenska.

Båda lösningarna har för- och nackdelar: i Sverige kommer de allmänna målsättningarna att finnas i samma lag för alla språk, och det kan anses vara tydligt och till och med demokratiskt. Men de detaljerade bestämmelserna om språkanvändning i olika situationer måste man söka i andra författningar, och sådana finns det tills vidare inte när det gäller svenskan eller det svenska teckenspråket, men nog i fråga om de nationella minoritetsspråken. Det kan också hända att läsaren inte omedelbart inser att de olika språkgrupper som språklagen ska gälla har olika regionala tillämpningsområden. Ett av de uttalade syftena med lagen är att svenskan ska vara ett komplett och samhällsbärande språk, och att svenska givetvis ska användas i hela landet. Minoritetsspråken gäller endast vissa angivna områden, vilket t.ex. betyder att de finnar som bor i Malmö eller Göteborg inte har samma språkliga rättigheter som deras landsmän inom finskans förvaltningsområde i Norrbotten.

I Finland kan man visserligen bli besviken över att den lag som heter Språklag inte gäller alla språk, t.ex. den allt mer efterfrågade engelskan. Men å andra sidan hittar man svar på bl.a. vilketdera språket, finska eller svenska, som ska väljas som handläggningsspråk i olika typer av ärenden, när myndigheterna är förpliktade att ge information på båda språken, och på vilket språk myndigheterna ska kontakta privatpersoner. Separat finns det en samisk språklag (1086/2003) och ett antal bestämmelser om språk på olika samhällsområden, t.ex. i undervisnings- och social- och hälsovårdslagstiftningen.

Allmänt hållen skyldighetslag

Det svenska lagförslaget är ytterst kort, bara 16 paragrafer, och en del av dessa består av endast en mening. Men å andra sidan poängteras i förslaget att det ska handla om en övergripande lag som ställer upp målsättningarna och som ger en signal om språkens betydelse och status i samhället. Lagen ska alltså utgöra en samhällelig ram och kan som sådan inte innehålla detaljerade bestämmelser om t.ex. språkanvändning i olika situationer. Närmare bestämmelser kan vid behov utfärdas separat. Lagen är en skyldighetslag, som betonar det allmännas – dvs. myndigheternas och hela samhällets – ansvar för språken, men den ger inte medborgarna entydiga rättigheter.

I Finland är språklagen mer än dubbelt så lång, men även om den också är en allmän lag som kompletteras av språkbestämmelser i speciallagstiftningen så är den i jämförelse ytterst detaljerad. Den finländska lagen utgår från de enskildas språkliga rättigheter och formulerar samtidigt myndigheternas skyldighet att tillgodose dessa. Exempelvis är syftet med lagen bl.a. att individens språkliga rättigheter förverkligas utan att han eller hon särskilt behöver begära detta (2 § 2 mom. i språklagen), och denna rättighet återspeglas i att myndigheterna i sin verksamhet självmant ska se till att individens språkliga rättigheter tillgodoses i praktiken (23 § i språklagen).

Språkvårdsdimensionen

Det svenska lagförslaget har en uttalad språkvårdsdimension och det innehåller därför inte bara bestämmelser om *vilket* språk som ska användas utan också om *hur* språket ska vara. Enligt 11 § i förslaget ska språket i offentlig verksamhet vara vårdat, enkelt och begripligt. Kravet på gott språkbruk är inte nytt i svensk lagstiftning och bl.a. den svenska förvaltningslagen innehåller en klarspråksparagraf. Enligt den ska myndigheterna sträva efter att uttrycka sig lättbegripligt. Det nya med språklagens krav på klarspråk är att lagen är striktare formulerad och att den ska gälla all offentlig verksamhet. Därför måste det kvalitetskrav som fastställs i den anses vara tillämpligt inte endast på myndigheternas utan också på t.ex. lag-

stiftarens, dvs. i sista hand politikernas språkbruk. Bestämmelsen ska också gälla när andra språk än svenska används i offentligt verksamhet.

I Finland innehåller språklagen ingen klarspråksparagraf, men enligt 9 § i förvaltningslagen ska myndigheterna använda ett sakligt, klart och begripligt språk. Språklagen anger alltså *vilket språk* som ska användas och förvaltningslagen *på vilket sätt* det ska användas. Kravet på gott myndighetsspråk är i Finland en av grunderna för god förvaltning. Skillnaderna mellan det svenska förslaget och den finska lagstiftningen är på den punkten rätt små, men i praktiken har Sverige naturligtvis en betydligt längre och bättre inarbetad klarspråkstradition än Finland.

Ansvar för språkens användning och utveckling

Språkvårdsdimensionen är tydlig också i det svenska lagförslaget 12 §, enligt vilken myndigheterna har ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas. Ansvaret för terminologiarbetet kan naturligtvis åläggas myndigheterna, och man kan också förutsätta att de använder terminologin. Det som däremot inte kan regleras i lag är vilken terminologi medborgarna använder. Användningen av engelska är på vissa områden mycket inarbetad, men om myndigheterna väljer de motsvarande svenska uttrycken är det en viktig signal för landets gemensamma språk.

Paragrafförslaget motsvaras i Finland främst av första meningen i 35 § 3 mom. i språklagen, enligt vilken myndigheterna i sin verksamhet ska förvalta landets språkkulturarv och främja användningen av båda nationalspråken. I förarbetena till paragrafen konstateras att man med främjande av nationalspråken också avser språkvård och att användningsområdet och ordförrådet fortlöpande bör utvecklas så att båda nationalspråken också i framtiden bevarar sina domäner och är fungerande språk. Den här bestämmelsen kan alltså också anses vara en klarspråksparagraf!

 Paulina Tallroth
Justitieministeriet

SPRÅKRÅDS LÄSARENKÄT

1. Var jobbar du?

2. Vad jobbar du med?

3. Har Språkråd relevans för dig?

4. Vill du ha Språkråd som papperstidning eller e-tidning?

papperstidning

e-tidning

både och

Kommentar:

5. Vad tycker du om Språkråds nya utformning? (Ny lay-out från och med Språkråd 1/2008.)

bättre

sämre

kan inte säga

Kommentar:

6. Hinner du i allmänhet läsa Språkråd?

helt

valda delar

inte alls

7. Rekommenderar du Språkråd till dina kolleger?

ja

nej

Kommentar:

8. Hur stor nytta har du av följande artiklar i ditt arbete?

	Mycket stor nytta			Mycket liten nytta	
	5	4	3	2	1
Nämndens rekommendationer	☐	☐	☐	☐	☐
Nämndens information om termer och uttryck	☐	☐	☐	☐	☐
Referat från seminarier och kurser	☐	☐	☐	☐	☐
Aktuella språkrelaterade frågor inom statsförvaltningen	☐	☐	☐	☐	☐
Information om ordböcker och ordlistor	☐	☐	☐	☐	☐
Information om olika hjälpmedel, källor och länkar på Internet	☐	☐	☐	☐	☐
Personporträtt	☐	☐	☐	☐	☐

9. Är språknämndens rekommendationer i Språkråd tillräckligt klara?

☐ alltid
☐ nästan alltid
☐ nästan aldrig
☐ aldrig
Kommentar:

10. Vad önskar du få mer information om i Språkråd?

--

Bland dem som svarat och uppgett namn och address lottar vi ut två exemplar av den nya upplagan av Svenska skrivregler.

11. Om du vill delta i utlottningen var god och skriv din kontaktinformation här.

--

Vi önskar få ditt svar **senast den 1 december 2008**. Svarsadress: Statsrådets svenska språknämnd, Marika Paajanen, PB 23, 00023 STATSRÅDET.

Tack för att du gav dig tid att svara på våra frågor!

PÅ NYA PLATSER

Här hittar du en förteckning över personer som bytt arbetsplats under 2008. Föregående förteckning över kolleger på nya platser finns i Språkråd 1/2008. Meddela gärna Språkråds redaktör om nya kolleger, se kontaktinformationen på s. 2.

Vem	Var	Varifrån	Tfn
Nina Ekholm	Inrikesministeriet, översättare t.o.m. 31.12.2008	UM, översättare & informatör	1604 2236
Susanna Saarinen	Utrikesministeriet, översättare & informatör t.o.m. 31.12.2008	Helsingfors stad, lärare	1605 6170
Georg Mecklin	Arbets- och näringsministeriet, översättare	Arbets- och näringsministeriet, informatör	0106049297*)
Emmi Nuppula	Inrikesministeriet, planerare, översätter till svenska	Gräns- och sjöbevakningsskolan, terminolog	1604 2797
Heidi Hirvonen	Social- och hälsovårdsministeriet, arbetarskyddsavdelningen, översättare	Ny inom statsförvaltningen	1607 2531

*) Obs! Arbets- och näringsministeriet har nytt växelnummer, 010 60 6000.

STATSRÅDETS KANSLI